

વીર સંવત ૨૪૮૨, પોષ વદ ૧૧, સોમવાર
તા. ૧૭-૧-૧૯૬૬, શ્લોક ૩ થી ૬, પ્રવચન નંબર-૨

આ ‘છ ઢાળા’ છે, એની પહેલી ઢાળની ત્રીજી ગાથા ચાલે છે. એક તો માંગલિકની થઈ અને આ ત્રીજી ગાથા ચાલે છે. શું વાત ચાલે છે? જીવ અનાદિથી એને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની દુર્લભ ભાવના, એની આ વાત ચાલે છે. પાછળથી લેશે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર. અનંતકાળથી પરિભ્રમણ કરતા કરતા એને આ નરકગતિ, તિર્યચગતિ, નિગોદગતિ, મનુષ્યગતિ, દેવગતિમાં રખડતાં આગળ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની પ્રાપ્તિ મહાદુર્લભ છે, એ આ વર્ણન કરે છે. ‘સ્વામીકાર્તિકિયાનુપ્રેક્ષા’માં આ બોધિદુર્લભ ભાવનાની વ્યાખ્યા છે, ભાઈ! એની ગાથાએ ગાથા છે.

બાર ભાવના છે (એમાં) બોધિદુર્લભ ભાવના (છે) એની ગાથે ગાથાનો અર્થ લગભગ એમણે ત્યાંથી લીધો છે. સમજાણું કાંઈ ? બાર ભાવના છે ને ? એમાં અગિયારમી બોધિદુર્લભ ભાવના છે. દસમી લોક ભાવના છે. ચૌદ બ્રહ્માંડ છે એમાં અનંત વાર રખડ્યો. પછી અગિયારમી બોધિદુર્લભ ભાવના છે, બારમી ધર્મ ભાવના છે. એ બોધિદુર્લભ ભાવનામાં ‘સ્વામી કાર્તિકેયે’ આ પ્રમાણે લીધું છે. એની શૈલી પ્રમાણે એમણે-‘દૌલતરામજી’એ હિન્દુસ્તાની ભાષામાં ગોઠવ્યું છે. જુઓ ! અહીંયાં આવ્યું છે.

ભાવાર્થ છે. ત્રીજી ગાથાનો છે ને? આ ચાલે છે શું ? આમ પરિભ્રમણ કરતા કરતા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પામવું ઘણું દુર્લભ છે. રખડતાં રખડતાં દુઃખ પામતાં આ મનુષ્યભવ અને એમાં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની પ્રાપ્તિ (થવી) તો મહા મહા અનંત કાળે દુર્લભ છે એ બતાવવા આ દુઃખની વ્યાખ્યા અને મિથ્યાત્વના ફળની બતાવે છે.

‘સંસારમાં જન્મ-મરણ ધારણ કરવાની કથા બહુ મોટી છે.’ પોતે કહે છે કે, ભઈ ! મુનિઓએ, સંતોએ, ભગવાનોએ સંસારમાં જન્મ-મરણ, જન્મવું અને મરવું એના જે

જન્મ-મરણને ધારણ કરવાની વાત તો (મળે છે) ‘તોપણ જે પ્રકારે પૂર્વ આચાર્યોએ,...’ સ્વામી ‘કાર્તિકેય’ આદિ આચાર્યોએ ‘પોતાના બીજા ગ્રંથમાં કહી છે...’ તે પ્રકારે હું પણ આ ગ્રંથમાં થોડીક કહીશ. આચાર્યો તો બહુ વિસ્તારથી (વર્ણન) કર્યું છે. સ્વામી ‘કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં તો એક એકનો ઘણો વિસ્તાર લીધો છે.

‘આ જીવે, નરકથી પણ નિકૃષ્ટ નિગોદમાં એક ઇન્દ્રિય જીવના શરીર ધારણ કર્યા...’ જુઓ ! નરકથી પણ હલકો નિગોદ જીવ છે. નિગોદના જીવ (અર્થાત્) એક શરીરમાં અનંતા જીવ રહે એને નિગોદના જીવ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? નિત્યનિગોદમાં અનંતકાળ રહ્યો. જેમાંથી કોઈ દિ’ ત્રસપણું પામ્યો નહિ. એવા નિગોદમાં અનંત વાર રહ્યો. પણ અહીં ગ્રંથકારને નિગોદમાંથી નીકળશે એવી વાત લેવી છે. આવે છે ને ભાઈ પાછળ ? ‘નિકસિ ભૂમિ’. નિગોદથી નીકળી ‘નિકસિ ભૂમિ’ આવ્યું ને ? એટલે નિગોદમાંથી નીકળનારની વ્યાખ્યા. નિત્ય પડ્યો છે ઇ તો પડ્યો જ છે. સમજાણું કાંઈ ? હજી નિગોદ કોને કહેવા એની શ્રદ્ધા કરાવે છે. એમાં રખડ્યો કેટલો કાળ અને કેટલા દુઃખ સહન કર્યા ?

નિગોદના જીવ એક શરીરમાં અનંતા હોય છે. એને એકસાથે અનંતાને ત્રાસ ભેગો હોય છે. આયુષ્ય ભેગું હોય છે, ઇન્દ્રિય ભેગી (હોય છે) અને પ્રાણ (ભેગા હોય છે). સમજાણું કાંઈ ? એવા નિગોદની અંદર એકેન્દ્રિય શરીર ધારણ કરીને (રહ્યો). ‘ગોમટસાર’માં તો એવો એક લેખ છે કે, નિગોદનું એક શરીર અસંખ્યાતા કોડાકોડી સાગરોપમ સુધી રહે છે. એમાં નિગોદના જીવ જન્મ ને મરે, જન્મે ને મરે, જન્મે ને મરે. ઓહોહો....! આવે છે, એ વાત પહેલા થઈ છે. યાદ છે ને ? એ...ઈ....! ‘ગોમટસાર’માં છે.

એક નિગોદનું શરીર, હોં ! એટલો કાળ રહે એમાં એક નિગોદનો જીવ વારંવાર મરે-ઉપજે, મરે-ઉપજે, મરે-ઉપજે છતાં શરીર તો એનું એ રહે. એ શરીરમાં એટલી વાર અસંખ્ય.. અસંખ્ય.. અસંખ્ય અબજો વાર અનંત નિગોદના જીવો જન્મે ને મરે. ક્યાંય એની ખાણની ખબર ન મળે એને. સમજાણું કાંઈ ? શું કીધું ? એક શરીરમાં એટલો કાળ રહે. એ કહેશે, જુઓ !

નરકથી પણ હલકો નિગોદ કાળ છે. ‘એક ઇન્દ્રિય જીવના શરીર ધારણ...’ કરે

છે. અનંતા જીવનું શરીર એક, ઇન્દ્રિય એક, શ્વાસ એક, આયુષ્ય એક. એવા અનંતા જીવ એક શરીરમાં રહે છે, એના દુઃખની પર્યાય શું કહેવી ? કહે છે. જેની હિણી દશા એટલી થઈ ગઈ છે. તત્ત્વનો વિરાધક જીવ, કેટલાક તો અનાદિના તત્ત્વના વિરાધક (છે) અને કેટલાક તત્ત્વના વિરાધક થઈને ત્યાં નિગોદમાં જાય છે. એને ઇતર નિગોદ કહે છે. અને અહીં નિગોદ અનાદિના આત્માના તત્ત્વના સ્વભાવના ભાન વિના ભાવકલંક પ્રહુરા-ભાવ કલંકની પ્રચુરતા, પ્રચુર કલંકને લઈને નિગોદના જીવ એક શરીરમાં અનંતા પડ્યા છે. એના દુઃખ ભગવાન જાણે અને ઇ વેદે. ઇ જીવ છે, હોં ! હંબગ નથી. બટાટા, શકરકંદ, લીલ, ફૂગ (એની) એક આટલી કટકી લ્યો તો (એમાં) અસંખ્યા તો શરીર છે અને એક શરીરમાં અત્યાર સુધી જે સિદ્ધ જીવ થયા, છ મહિના ને આઠ સમયમાં છસે ને આઠ સિદ્ધ થાય, અત્યાર સુધીના અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તનના સિદ્ધની જે સંખ્યા (તેના કરતા અનંતા જીવ નિગોદના છે). અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તનની જે સિદ્ધની સંખ્યા, વળી અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન આવ્યું પાછું, સમજાણું ? એક પુદ્ગલ પરાવર્તનમાં એના અનંતમા ભાગમાં અનંતી ચોવીશી જાય, એવા એક પુદ્ગલ (પરાવર્તન), એવા અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન, એમાં એક ચોવીશીમાં પણ છ માસ ને આઠ સમયે છસે ને આઠ મુક્તિ થાય, એવા એવા અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તનની મુક્તિની જે સંખ્યા છે એના કરતા નિગોદના એક શરીરમાં અનંતગુણા જીવ છે. સમજાણું કાંઈ ?

ભૂતકાળ કરતાં એમાં કેટલો (કાળ) ગયો ? આહા...હા...! કેટલા જીવો તો એક શરીરમાં, એમાં અનંત વાર રહ્યો. સાચું હશે આ ? હૈં ? દુર્લભપણું બતાવે છે. ભાઈ ! તને માણસપણું મળવું... આગળ કહેતા કહેતા કહેશે, એમાં સમ્યગ્દર્શન પામવું, જે જન્મ-મરણના અંતનું કારણ એ તો મહાદુર્લભ (છે), ભાઈ ! આ દુર્લભ સામગ્રી પામીને હવે કાળને - ટાણાને ન ચૂકીશ, એમ કહેવા માગે છે. કહેશે, આગળ હજી બહુ કહેશે. સમજાય છે ?

એ નરકના હલકા કરતાં પણ નિગોદનું એકેન્દ્રિય જીવનું શરીર ધારણ કરે. ‘સાધારણ-વનસ્પતિકાયમાં ઊપજી ત્યાં અનંત કાળ પસાર કર્યો છે.’ એકમાં અસંખ્ય કોડાકોડી સાગરોપમનું એક શરીર, એમાં રહ્યો. વળી એ ગયા, એવા એવા અનંતા

નિગોદના શરીર પણ એણે પલટાવ્યા. સમજાણું કાંઈ ? કોઠીમાં હોય ને ? જેમ કોઠી મોટી હોય ને એક દાણો આવે ને જાય, દાણો આવે ને કોઠી એમ ને એમ રહે. એમ નિગોદનું એક શરીર એટલા કાળ સુધી રહે છે, એમાંથી અનંતા જીવ જાય અને અનંતા આવે, અનંતા જાય અને અનંતા મરે, અનંતા (આવે), શરીર એમ ને એમ રહે. ઓ..હો..હો...! એમાંથી એને નીકળવું, કહે છે, એવો અનંતકાળ પસાર કર્યો. એ ત્રણ વાત થઈ.

નિગોદનું દુઃખ અને ત્યાંથી નીકળી પ્રાપ્ત કરેલ પર્યાયો
એક શ્વાસમેં અઠદસ વાર, જન્મ્યો મર્યો ભર્યો દુખભાર;
નિકસિ ભૂમિ જલ પાવક ભયો, પવન પ્રત્યેક વનસ્પતિ થયો. ૪.

અન્વયાર્થ :- [નિગોદમાં આ જીવ] (એક શ્વાસમેં) એક શ્વાસમાં (અઠદસ વાર) અઢાર વાર (જન્મ્યો) અને (મર્યો) મર્યો [અને] (દુખભાર) દુઃખોના સમૂહ (ભર્યો) સહન કર્યો. [અને ત્યાંથી] (નિકસિ) નીકળીને (ભૂમિ) પૃથ્વીકાયિક જીવ, (જલ) જલકાયિક જીવ, (પાવક) અગ્નિકાયિક જીવ (ભયો) થયો, વળી (પવન) વાયુકાયિક જીવ [અને] (પ્રત્યેક વનસ્પતિ) પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયિક જીવ (થયો) થયો.

ભાવાર્થ :- નિગોદ [સાધારણ વનસ્પતિ]માં આ જીવે એકશ્વાસમાત્ર (જેટલા) સમયમાં ૧૮ વાર * જન્મ અને + મરણ કરીને ભયંકર દુઃખ સહન કર્યું છે. અને ત્યાંથી નીકળી પૃથ્વીકાયિક, જલકાયિક, અગ્નિકાયિક, વાયુકાયિક અને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયિક x જીવ તરીકે ઉત્પન્ન થયો. ૪.

* નવીન શરીરનું ધારણ.

+ વર્તમાન શરીરનો ત્યાગ.

x નિગોદમાંથી નીકળીને આ પ્રમાણે પર્યાયો પ્રાપ્ત કરવાનો નિશ્ચિત ક્રમ જ નથી, નિગોદમાંથી એકદમ મનુષ્ય પર્યાય પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, જેમકે :- ભરતના બત્રીસ હજાર પુત્રો નિગોદમાંથી એકદમ મનુષ્ય પર્યાય પામી મોક્ષ પણ ગયા છે.

હવે, ‘નિગોદનું દુઃખ...’ એમાં દુઃખનું વર્ણન કરે છે. આ બોધિદુર્લભ ભાવના વર્ણન કરવામાં ‘સ્વામી કાર્તિકિયાનુપ્રેક્ષા’માં આ અધિકાર લીધો છે, એમાંથી એમણે આ લીધું છે. ‘ત્યાંથી નીકળી પ્રાપ્ત કરેલ પર્યાયો.’

એક શ્વાસમેં અઠદસ વાર, જન્મ્યો મર્યો ભર્યો દુખભાર;

નિકસિ ભૂમિ જલ પાવક ભયો, પવન પ્રત્યેક વનસ્પતિ થયો. ૪.

‘(નિગોદમાં આ જીવ) (એક શ્વાસમેં) ‘એક શ્વાસમાં...’ (અઠદસ વાર) ‘અઢાર વાર જન્મ્યો અને મર્યો...’ એક શ્વાસ. આહા..હા..! અહીં તો એને જરીક પ્રતિકૂળતા આવે ત્યાં રાડ જાય. ભાઈ ! એક શ્વાસમાં, હોં ! અઢાર વાર ત્યાં જન્મ્યો અને મર્યો. અઢાર વાર એક શ્વાસમાં ! એવા અનંત વાર, એવા અનંત શ્વાસોશ્વાસ નિગોદના શરીરમાં રખડવામાં એણે કાઢ્યા છે. આહા..હા..! અહીં જ્યાં આવ્યો ત્યાં માથું ફરી જાય છે. જાણે શું કરવું ને અમારે શું કરવું ને ક્યાં જાવું ? હેં ? પૈસા કાંઈક થોડા થાય ત્યાં આમ થઈ જાય ને વધે ત્યાં તો આમ થઈ જાય. હેરાન કરી નાખ્યો છે ને જીવને ! ભાઈ ! હેં ?

ઇ કહે છે, ભાઈ ! બાપુ ! તારી ઇતિહાસની કથા લાંબી છે. આ કીધી ને, જુઓને ! શું કીધું ? ‘પૈ કછુ કહું કહી મુનિ યથા;...’ એ તારી કથા મોટી છે, ભાઈ ! જેમ ઓલો બારોટ આવીને એને વાત કરે કે નહિ ? તારા કુટુંબમાં આવા માણસ થઈ ગયા, આવા થયા હતા, આવા થયા, સારા-નરસા બધા કહે ઇ તો. એમ આ સર્વજ્ઞ ભગવાને તારી ભૂતકાળની કથા કીધી છે આ. ગયા કાળમાં કેટલો રહ્યો એ ભગવાને તો મોટું ઘણું કહ્યું છે, સંતોએ તો મહા ઘણું કહ્યું છે પણ એમાંથી હું થોડી થોડી વાત કરીશ.

કહે છે, એક શ્વાસમાં અઢાર વાર જન્મ્યો ને મર્યો. એવા અનંતા જીવ એકસાથે, હોં ! ભેગા જન્મ્યા ને મર્યા. એટલી ભાઈબંધી હશે કે નહિ એને ? જરાય નહિ, લેવા કે દેવા. એક જીવમાં બીજા જીવનો અભાવ. એક જીવની પ્રકૃતિ જુદી, પર્યાય જુદી, દ્રવ્ય-ગુણ જુદા, એના કર્મેય જુદા, બધુંય જુદેજુદું. આહા..હા..! ‘જન્મ્યો ને મર્યો અને...’ ‘(દુઃખભાર) ‘દુઃખોના સમૂહ...’ ઓ..હો..હો...! નિગોદના દુઃખ, એના દુઃખનું શું કહેવું ? નરકના દુઃખ તો પંચેન્દ્રિય સંયોગની વ્યાખ્યા છે ત્યાં. આના દુઃખો તો

મિથ્યાત્વ ને કષાયની ઉગ્ર પરિણતિનું દુઃખ છે અને અમથું દુઃખ(નું) કથન ભલે સંયોગથી શાસ્ત્રકાર કરે, પણ દુઃખનું સ્વરૂપ આનંદથી ઊલટી મિથ્યાશ્રદ્ધા ને રાગ-દ્વેષની ઉગ્રતામાં પરિણમવું એનું નામ દુઃખ છે. વાત તો લોકો સંયોગથી દેખે એટલે સંયોગથી વાત કરશે. આ જન્મ-મરણનું દુઃખ (કીધું એ) જન્મ-મરણનું દુઃખ નથી ખરેખર. જુઓ ! વાત તો ઇ કીધી, જુઓ ! કહે છે ને ? ‘એક શ્વાસમેં અઠદસ બાર, જન્મ્યો મર્યો દુઃખભાર;...’ દેખો ! જન્મ્યો, મર્યો, દુઃખોના સમૂહ સહન કર્યા. ભાષા શું છે ? જન્મ ને મરણના દુઃખના ભાર સહન કર્યા. એને બતાવવું છે કે, ભાઈ ! આ આત્મા જન્મે ને મરે એમાં કષાયની એટલી તીવ્રતા છે કે વારંવાર એમાં વિકારમાં દુઃખી થઈને વારંવાર પલટો મારે છે.

જે માણસને જેના ઉપર બહુ પ્રેમ હોય ને એ ચીજો બહુ પલટાવ્યા કરે. સમજાણું કાંઈ ? બાઈયું બાસે સાડલાની પચીસ જાત હોય, જોયું છે એના ટ્રંકમાં ? એ દિશાએ જાય ત્યારે બીજું (પહેરે), બેસાવા (માટે) બીજું, સૂવા (માટે) બીજું, આ કરે તો બીજું... આમ પલટાપલટ, પલટાપલટ (કરે), એક દિ'માં કેટલી વાર ફેરવે. આ રાજા મોટા હોય એ જોડા બહુ ફેરવે. લાકડયું બહુ ફેરવે. ઘરમાં હોય તો ચંપલ આ, ફરવાના આ, દિશાએ જવું હોય તો આ, ફલાણું હોય તો આ.. (એમ) જુદા જુદા (રાખે). જેના ઉપર રસ છે એને આમ કરું, આમ કરું, આમ ભોગવું, આમ ભોગવું, આમ ભોગવું. કહો, ભાઈ ! જોયું છે કે નહિ ? બાઈયુંના વિચાર કોઈ દિ' જોયા છે ? સવારથી સાંજ સુધીમાં સાડલા કેટલાય ફેરવે તમારે, લ્યો ! ગરીબ માણસને એક હોય તો શું ફેરવે ? ઓલા દસ જાતના, પંદર જાતના પડ્યા હોય તો ફેરવ્યા ફેરવ ઇ તો તમારે. બે ઘડીમાં આ ને બે ઘડીમાં આ. આમ જાણે બાઈ ફરી ગઈ હોય એવું લાગે, લૂગડું ફેરવ્યું એટલે. ભાઈ !

એમ આના સંસ્કાર કહે છે કે, એ શરીરનો એટલો પ્રેમ છે. ચૈતન્યની તો ખબર નથી, રહ્યું છે એક શરીરમાત્ર. શરીરમાત્ર રહ્યું છે. એકત્વબુદ્ધિ એટલી છે એમાં.. એટલી એકત્વબુદ્ધિ છે કે ગુલાંટ મારી મારીને એક શ્વાસમાં અઢાર ભવ કરે છે. આહા..હા...! એના એક દિવસના કેટલા, શું કાંઈક કહેવાય છે ને એક અંતર્મૂહુર્તના ? ત્રણ હજાર સાતસો ને અઠ્યોતેર ? હૈં, શું કહે છે ? બોંતેર ? હૈં ? તોંતેર, જે આંકડો હોય

ઇ. હું ? કેટલા ? એક અંતર્મૂર્તિમાં એટલા ભવ કરે, લ્યો ! આંકડો જે હોઈ છે. એટલો પ્રેમ છે ને ! ભગવાનઆત્માનો પ્રેમ તો ચાલ્યો ગયો છે. ઉગ્ર પ્રેમ ત્યાં એકત્વબુદ્ધિમાં થઈ ગયો છે. ગુલાંટ ખાય છે આમ ફરી ફરીને. એક શ્વાસમાં અઢાર ભવ, આ તે કંઈ વાત છે ! સમજાય છે કાંઈ ? એવા દુઃખોના સમૂહને જન્મ-મરણની વ્યાખ્યાથી આચાર્યે શાસ્ત્રમાં દુઃખની વ્યાખ્યા કરી છે એટલે ‘દૌલતરામજી’ પણ એ શૈલીએ વાત કરી છે. નહિતર જન્મવું-મરવું એ તો સંયોગ થયો. જન્મ (એ) સંયોગ અને મરણ એ સંયોગનો વિયોગ, પણ એ વખતે એને ભીંસી, મિથ્યાત્વ અને કષાયની એટલી તીવ્રતા છે કે એના દુઃખના જન્મ-મરણ વખતે ભગવાન જાણે ને ઇ વેદે એટલું દુઃખ છે એને. સમજાણું કાંઈ ?

એની વ્યાખ્યા થોડી આપી છે. ઓલાએ એક ફેરી કહ્યું હતું ને ? કે, ભઈ ! નિગોદના દુઃખને શી રીતે... ભાઈએ આપ્યું છે જરી. એક માણસ હોય એને દરેક અવયવોમાં મજબૂત લૂગડાં ભરાવી દેવે પછી લોઢાના સળિયાથી એને બાંધે અને પછી એક ઝાડ ઉપર એને ટીંગાડે, બાંધીને. કહો સમજાણું આમાં ? ઇ આમ ઝાડ ઉપર બાંધે. લોચો કરીને, હોં ! બધું બંધ કરીને. પછી હેઠેથી અગ્નિ ઝલાવે અને માથેથી કોરડા મારે. એ તો હજી પંચેન્દ્રિયની વ્યાખ્યા છે, એથી દુઃખ તો અનંતગણું છે. એ તો એક લોકોને જરી એમ લાગે ને કે આમ.. મોઢું સીવી નાખ્યું હોય, પછી આમ ચારે કોર ભીડો મારી, શરીરનો ભીડો (મારી) અને લોઢાના ધગધગતા સળિયાથી બાંધી અને લોઢાના સળિયામાં નાખી માથે ઝાડ ઉપર બાંધે અને પછી પીટે. ઉંઢકારો કરી શકે નહિ, અવાજ કરી શકે નહિ, હલી શકે નહિ, કાંઈ નહિ ને એકલી પીડા (સહન કરે). એ તો સંયોગથી વાત છે. સમજાવવું શી રીતે ? પણ ખરેખર તો એને સંયોગીભાવનું દુઃખ છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? અહીં જરી રાડ નાખે ત્યાં તો હાય.. હાય.. આને સારું થઈ ગયું અને મને ખરાબ થઈ ગયું. આને આ થઈ ગયું, ઓલો ચડી ગયો – નાનો ભાઈ ચડી ગયો ને મોટો ભાઈ રહી ગયો. શૂળીએ ચડ્યો હશે, ત્યાં શું છે ? આહા..હા...!

કહે છે, ભાઈ ! તારા દુઃખોની વ્યાખ્યા ભગવાન પણ પૂરી કરી શકે નહિ. શું કહે ? આત્માના અનંતની વાતનો જેમ પાર નથી એમ એની ઊલટી દુઃખની દશાનું

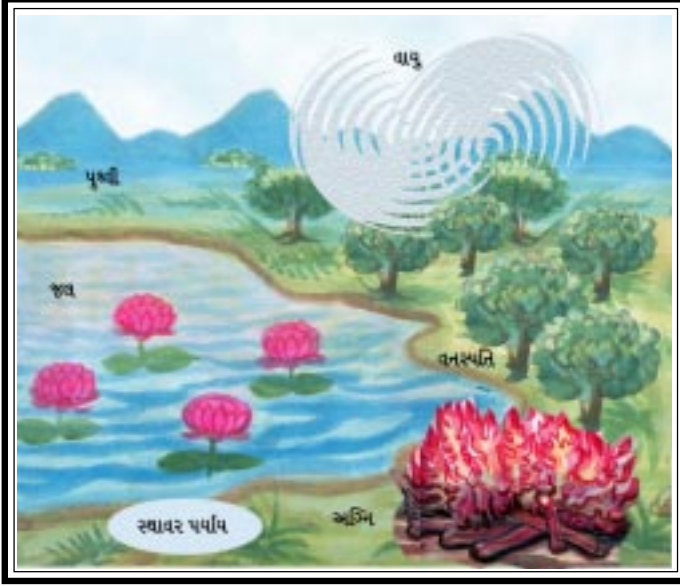
વેદન, વેદન હોય એને ખબર પડે. ઇ વેદન બીજો જાણે, કેવળી. શું વેદન ? અપાર જ્યાં આખો આત્મા જ જ્યાં મિથ્યાતત્ત્વ અને મિથ્યાશ્રદ્ધા ને રાગ-દ્વેષમાં એટલો ઘંટાઈ ગયો છે કે જેના અક્ષરના અનંતમા ભાગની પર્યાયનો ક્ષયોપશમ જરી જ્ઞાન, દર્શનનો, વીર્ય બીડાય છે. સમજાય છે કાંઈ ? એવી પર્યાયના નિગોદની દુઃખની દશા, કહે છે કે, મુનિઓએ તો ઘણી કીધી છે પણ હું થોડી કહીશ. સમજાણું કાંઈ ? એમાં અનંત કાળ રહે. નિગોદમાં અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન રહે છે. અનંત કાળ કીધો ને માથે ? ન કીધો એમાં ?

‘કાલ અનન્ત નિગોદ મંઝાર,...’ અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન. એક બાદર નિગોદમાં અમથો રહે, એકલો બાદર નિગોદમાં (રહે) તોપણ સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ (રહે). સૂક્ષ્મ નિગોદમાં રહે તો સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ (રહે). બેમાં ફરતો ફરતો રહે તો અઢી પુદ્ગલ પરાવર્તન અને એકેન્દ્રિય આદિમાં જઈને એકેન્દ્રિય-નિગોદ, એકેન્દ્રિય-નિગોદ અસંખ્યાતા પુદ્ગલ પરાવર્તન (કરે). એને શ્વાસ આવી જાય છે, પણ એવા તો અનંતા કાઢ્યા, એમ કહે છે અહીં તો. કાળ અનંત કીધો ને ? અનંત. ભાષા તો પછી શું મૂકે ? આહા...હા...! અરે...! એમાંથી તું માણસ થયો, ભાઈ ! એમ કહે છે. આ બોધિદુર્લભ - સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન પામવું અને મિથ્યાદર્શન, મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યાચારિત્રનો ત્યાગ કરવો એ અનંતે કાળે, આ નીકળવું જ દુર્લભ એમાં આ પામવું તો કેટલું દુર્લભ છે ! સમજાણું કાંઈ ?

‘દુઃખોના સમૂહ સહન કર્યા...’ લ્યો ! ‘(અને ત્યાંથી) નીકળીને...’ એ વાત લીધી છે. નિગોદમાંથી નીકળીને, અહીં તો વાત લેવી છે. નિત્યનિગોદ જે પડ્યા છે એની વાત નથી. એ તો છે, પડ્યા છે. ‘પૃથ્વીકાયિક જીવ,...’ એ તો એની એક શૈલીથી વાત કરે છે. શાસ્ત્રમાં, ‘સ્વામી કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં પણ ઇ શૈલી છે, ભાઈ ! પૃથ્વીકાયિક આદિ, ભાષા એમ બોલાય ને ? બોલાય છે શું ? પૃથ્વી, અપ, તેજો, વાયુ ને... એમ બોલાય છે ને ? પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય. એ રીતે કથન કર્યું છે. નીકળવાની રીત આવી છે એવું કાંઈ નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે કે, પૃથ્વીનો જીવ થયો. ઇ કેવો જીવ હશે ? આ ખાણની માટી આવે છે ને ? એક કટકીમાં અસંખ્ય શરીર છે. એક એક શરીરે એક એક જીવ છે. એમાં

એક પૃથ્વીમાં રહે તો સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ ત્યાં રહે છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ કોને કહે ? અસંખ્યાત અબજ વર્ષ. સીત્તેર

કોડાકોડી સાગરોપમ. એક સાગરોપમમાં દસ કોડાકોડી પલ્લોપમ, એક પલ્લોપમના અસંખ્ય ભાગમાં અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ. પૃથ્વીમાં રહે તો અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ રહે છે. પૃથ્વીમાં પૃથ્વી (કાયિક) જન્મે ને મરે, પૃથ્વીમાં જન્મે ને મરે. સીધો પૃથ્વીમાં જ નીકળે એવું કાંઈ નથી, પણ એને શાસ્ત્રની કથનની પદ્ધતિ એકેન્દ્રિયની છે એ પદ્ધતિએ વાત કરી

છે. પૃથ્વીકાયિક જીવ.

જળ. આ પાણી.. પાણી એક જળનું બિંદુ છે એમાં અસંખ્ય જીવ છે. એમાં એક એક શરીરે એક એક જીવ પાણીમાં પણ એમ ને એમ મરે ને જન્મે તો સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ રહે છે. એ જીવ ત્યાં (એ) સ્થિતિએ રહે. કાયસ્થિતિ, હોં ! ભવસ્થિતિ થોડી છે. જેમ કે પૃથ્વીકાયિકનું એક શરીર છે એ બાવીસ હજાર વર્ષ છે પણ એમાં ને એમાં મરે ને જન્મે, મરે ને જન્મે તો અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ રહે. પાણીમાં એક શરીરમાં રહે તો કેટલું સાત હજાર વર્ષ (રહે) ? સાત હજાર વર્ષ એક શરીરમાં, હોં ! એક જ શરીર, પણ મરે ને જન્મે, મરે ને જન્મે. અસંખ્યાતા કોડાકોડ. સમજાણું કાંઈ ? સીત્તેર કોડાકોડ, અસંખ્યાતા નહિ. અસંખ્યાત અબજ વર્ષ, અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ. કહો, એમાંથી નીકળ્યો અને અગ્નિ થયો.

અગ્નિ.. અગ્નિ. આ ચૂલાની અગ્નિ, દીવાસળીની અગ્નિ થાય છે ને ? ભડકો

એ જીવ છે. આટલી કણી દેખાય એમાં અસંખ્ય જીવ છે. એક એકમાં એક એક શરીર છે. એક શરીરને એક એક જીવ છે, એમાં એકમાં રહે તો એનું અમુક આયુષ્ય (હોય છે). ત્રણ અહોરાત્ર. એ બધું ભૂલી ગયા. અને એમાં ને એમાં રહે તો સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ રહે. અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ અગ્નિમાં મરે ને ઊપજે, અગ્નિમાં મરે ને ઊપજે, અગ્નિમાં મરે ને ઊપજે. ઓ..હો..હો...! સમજાણું આમાં ? ભાઈ ! હવે માણસપણું તમારું આટલું ક્યાંય રહ્યું.

માળો પણ ટાણું આવ્યું ને ત્યારે ઇ ભૂલી જાય છે. ઓલો દાખલો નથી આવ્યો ? નગરનો એક દાખલો આવ્યો હતો ને ? મારે ગામમાં પેસવું છે. નગર હતું ને નગર ? એને ચાર બારણા (હતા). હવે મારે ગામમાં પેસવું છે. હું આંધળો છું. ત્યારે કહે, તને બતાવવા કોણ આવે ? એનો ગઢ હોય ને ? (એને) હાથ અડાડતો જજે, બારણું આવે ત્યારે ગરી જજે. પણ બારણું આવે ત્યારે ખંજાળવા હાથ જરી લઈ લ્યે. ત્યાં બારણું ચાલ્યું જાય. વળી જ્યાં બીજું બારણું આવે ત્યાં પેશાબ કરવાનું મન થાય, ત્યાં બારણું ચાલ્યું જાય. ગઢમાં પેસવાનો પ્રસંગ જ મળે નહિ. એમ ટાણા આવે ત્યારે કાંઈક મારે આ કરવું છે, કાંઈક મારે આ કરવું છે, ધૂળ મારે આ કરવી છે.

કહે છે, અરે...! અગ્નિકાયના જીવ. આહા..હા...! અસંખ્ય અબજ વર્ષ ત્યાં (રહે). સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમની કાયસ્થિતિ, હોં ! વળી વાયુકાય થયો, પવન.. પવન. એ પણ જીવ છે, આ વાયુ. એમાંય સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ રહે છે. એક શરીરનું આયુષ્ય એનું કેટલું છે ? સાત હજાર વર્ષ. એક શરીરમાં સાત હજાર વર્ષ રહે. આમ અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ રહે. એની કાયસ્થિતિ વાયરામાં રહેવાની અસંખ્ય અબજ વર્ષ. સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ. આ બધે અહીં તું રહ્યો, કહે છે. ભાઈ ! આ બધી આસ્થા કરાવે છે. આ બધું હતું અને ત્યાં તું (રહ્યો). ભગવાને બારોટ થઈને આ તારી કથા માંડી છે. બાપા ! અહીં તું આટલું રખડ્યો. ભાઈ ! તને સમ્યગ્દર્શન પામવા અનંતકાળે મહાસમાગમ મળવો ને પામવું દુર્લભ (છે). આગળ આગળ વાત કરશે.

પ્રત્યેક વનસ્પતિ. નિગોદમાંથી નીકળ્યો છે ને ? એટલે એક શરીરમાં એક જીવ. આ લીમડો, પીપળો. એક પાંદડું છે એમાં અસંખ્ય જીવ છે. લીમડાના એક પાંદડામાં

અસંખ્ય જીવ. એમાં એક એક શરીરમાં એક એક જીવ. એના દુઃખો પણ ઘણા. સમજાય છે ? પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય. ત્યાં પણ સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ રહે. એક શરીરમાં દસ હજાર વર્ષ, પણ કાયસ્થિતિ મરે ને જન્મે, મરે ને જન્મે તો અસંખ્યાતા અબજો વર્ષ (રહે). સીત્તેર કોડાકોડી (સાગરોપમ) રહે. એ લીમડા જેવી પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં. દૂધી ને કારેલા ને છે ને બધા ? એમાં મરે ને જન્મે, મરે ને જન્મે તોય સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ (રહે). આહા..હા....!

શાક લેવા ગયો ત્યાં ચાર પૈસાના શેર રીંગણા લીધા. નાનો મૂળો માગી લીધો. છોડી સાથે હતી. એમાં ભાઈ પોતે બેઠો હતો. મફતમાં મૂળામાં ગયો. હેં ? આહા..હા....! એને ખબર ક્યાં છે ? આ કેટલી મોંઘી ચીજ છે. ગરીબને ગોળ મળે તો સંતોષ કરે છે આમ.. આમ.. આમ. આને આવો મનુષ્યનો દેહ મળ્યો એમાં શું કરવાનું છે અને શું પામવાનું છે એની દરકાર નથી. એ માટે આ વાતની શરૂઆત અહીંથી જ માંડી છે બધી, હોં ! ‘સ્વામી કાર્તિકેયે’ કરી છે એ વાત અહીંયાં પોતે કરે છે. સમજાણું ? એ (અન્વયાર્થ) થયો.

ભાવાર્થ :- ‘નિગોદ (સાધારણ વનસ્પતિ)માં આ જીવે એક શ્વાસમાત્ર જેટલા સમયમાં ૧૮ વાર જન્મ અને મરણ કરીને ભયંકર દુઃખ સહન કર્યું છે.’ એ તો નિમિત્તથી વાત કરી. શરીર ધાર્યું ને ગયું, એવા સંયોગથી વાત કરે છે. પણ શરીરનો સંયોગ થતાં એમાં એટલું દુઃખ છે અને વિયોગ થતાં એટલું દુઃખ (છે) એ દુઃખની વ્યાખ્યા બતાવવી છે. સમજાણું કાંઈ ? એક આંગળીનું ટેરવું તૂટી તો રાડ નાખી જાય છે કે નહિ ? તો આખું શરીર તૂટી જાય છે. હાય....! એટલું મિથ્યાત્વ અને કષાયનું જોર છે ને ! દુઃખી.. દુઃખી.. દુઃખી.. ટળવળે છે. ભયંકર દુઃખ સહન કર્યા.

‘ત્યાંથી નીકળી...’ જુઓ ! નિગોદમાંથી નીકળી, એમ હોં ! ત્યાંય ભાઈ પાઠ એવો છે, હોં ! ‘સ્વામી કાર્તિકેયાનુપ્રેક્ષા’માં. એ હમણા જોયું. ઓલામાં જરી લખ્યું છે ને એટલે ઇ જોયું. એનું ઘરનું નથી, લોકો નથી માનતા, માળા ! એણે ઘરનું કાંઈ નથી નાખ્યું. બધા શાસ્ત્રના આધાર સહિત છે, હોં ! જુઓ !

જીવો અણંતકાલં વસઙ્ગિગોણસુ આણ્પરિહીણો ।

તત્તો ણીસરિરુણં પુઢવીકાયાદિયો હોદિ ।।૨૮૪।।

શાસ્ત્રની ભાષા છે ઇ પ્રમાણે કર્યું છે. પૃથ્વીકાયાદિક થાય. પૃથ્વી, અપકાય એ શૈલી લીધી છે. સમજ્યા ?

तत्थ वि असंखकालं वायरसुहमेसु कुणइ परियत्तं।

चिन्तामणिव्व दुलहं तसत्तणं लहदि कट्टेण।।२८५।।

જુઓ ! હવે આવશે ને ? એ એમની ભાષા છે. જુઓ !

तिर्य्यगतिमां त्रसपर्यायनी दुर्लभता अने तेनुं दुःખ

દુર્લભ લહિ જ્યો ચિન્તામણી, ત્યોં પર્યાય લહી ત્રસતણી;

લટ પિપીલ અલિ આદિ શરીર, ધર ધર મર્યો સહી બહુ પીર. ૫.

અન્વયાર્થ :- (જ્યોં) જેમ (ચિન્તામણી) ચિન્તામણી રત્ન (દુર્લભ) મુશ્કેલીથી (લહિ) પ્રાપ્ત થાય છે (ત્યોં) તેમ જ (ત્રસતણી) ત્રસનો (પર્યાય) પર્યાય (દુર્લભ) મુશ્કેલીથી (લહી) પ્રાપ્ત થાય છે. [ત્યાં પણ] (લટ) ઇયળ (પિપીલ) કીડી (અલિ) ભમરો (આદિ) વગેરેના (શરીર) શરીરો (ધર ધર) વારંવાર ધારણ કરીને, (મર્યો) મરણ પામ્યો [અને] (બહુ પીર) ઘણી પીડા (સહી) સહન કરી.

ભાવાર્થ :- જેવી રીતે ચિન્તામણિ રત્ન બહુ મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે તેવી રીતે આ જીવે ત્રસ પર્યાય પણ ઘણી મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત કર્યો છે. આ ત્રસ પર્યાયમાં પણ ઇયળ વગેરે બે ઇન્દ્રિય જીવ, કીડી વગેરે ત્રણ ઇન્દ્રિય જીવ અને ભમરો વગેરે ચાર ઇન્દ્રિય જીવ, કીડી વગેરે ત્રણ ઇન્દ્રિય જીવ અને ભમરો વગેરે ચાર ઇન્દ્રિય જીવના શરીર ધારણ કરી મર્યો અને ઘણાં દુઃખો સહન કર્યા. ૫.

હવે, ‘તિર્યચગતિમાં ત્રસપર્યાયની દુર્લભતા...’ તિર્યચગતિમાં ત્રસપર્યાયની દુર્લભતા ‘અને તેનું દુઃખ.’ અહીં સુધી તો વાત કરી નિગોઠના દુઃખ, ત્યાંથી નીકળીને પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ (થયો). ક્રમે થાય એવું કાંઈ નહિ. કોઈ વખત

થાય પણ ખરો અને કોઈ વખત સીધો મનુષ્ય પણ થાય, કોઈ વખતે પૃથ્વીપણે થાય, કોઈ વખતે નીકળીને સીધો વનસ્પતિ પણ થાય. પણ ઓલી શાસ્ત્રની શૈલી છે ને પૃથ્વી, પાણી એ શૈલીએ વાત કરી. જુઓ ! આ ભાષા ‘સ્વામી કાર્તિકેય’ની છે, ભાઈ !

દુર્લભ લહિ જ્યો ચિન્તામણી, ત્યો પર્યાય લહી ત્રસતણી;

લટ પિપીલ અલિ આદિ શરીર, ધર ધર મર્યો સહી બહુ પીર. પ.

‘જેમ ચિન્તામણિ રત્ન મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય...’ જુઓ ! ભાષા. ચિન્તામણિ રત્ન મહાપુણ્ય હોય ને પ્રાણીને મળે છે. લાભ-અલાભનો અત્યારે પ્રશ્ન નથી. આ તો મહાપુણ્યને લઈને ચિન્તામણિ રત્ન જેમ મળે છે, એ ચિન્તામણિ પથરો થાય છે. એની દેવ સેવા કરતા હોય છે. એટલે જેને એ મળે એની ઇચ્છા પ્રમાણે (વસ્તુ) મળે, પુણ્યને લઈને. એમ દુર્લભતા બતાવીને (કહે છે) ‘તેમ જ (ત્રસતણી) ત્રસનો (પર્યાય)...’ ઓ..હો...! હજી તો ત્રસપણું, હોં ! નિગોદમાંથી પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, પ્રત્યેક (થયો), એમાંથી ત્રસ (થયો) એટલી વાત અહીં કરવી છે. સમજાય છે કાંઈ? હજી આ બધી તિર્યચની વાત ચાલે છે. નિગોદ એ તિર્યચ છે ને ? નિગોદ છે, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ બધા તિર્યચ છે. હવે એમાંથી કહે છે, ત્રસનું પામવું ચિન્તામણિ રત્ન સમાન છે. હજી ત્રસ, હોં ! બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિય થવું. ઓ..હો..હો...! સમજાણું કાંઈ ?

‘ત્રસનો (પર્યાય)...’ એટલે શરીર ‘(દુર્લભ) મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે.’ એ એકેન્દ્રિયમાંથી નીકળી, નિગોદમાંથી નીકળીને પ્રત્યેકમાં આવ્યો, પૃથ્વી આદિમાં આવ્યો, એમાંથી નીકળીને ત્રસ થવું (તે, જેમ) ચિન્તામણિ રત્નની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, એમ ત્રસપણું પામવું દુર્લભ છે. બેઇન્દ્રિય ઇયળ થવું દુર્લભ છે, એમ કહે છે, ત્યો ! આહા..હા...! આચાર્ય ‘સ્વામી કાર્તિકેય’ પોતે કહે છે, હોં ! એનો દાખલો આપ્યો છે. હમણાં શ્લોક વાંચી ગયા ને ? આહા..હા...! પહેલાના ગૃહસ્થો, પંડિતો ઘરની વાત કરતા નહોતા. બધી આચાર્યોએ કહેલી છે એને ટૂંકમાં સંકેલીને જે કંઈ કહેવાનો આશય હોય એ વાત કરતા, ઘરની એકેય વાત કરતા નહિ. મહા ભવભીરૂ હતા. સમજાણું કાંઈ ?

એ ‘ત્રસનો પર્યાય મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે. (ત્યાં પણ) ઇયળ...’ હજી તો

કહે છે કે, એકેન્દ્રિય વનસ્પતિ, પૃથ્વી, પાણીમાંથી નીકળીને ઇયળ પામવું એ ચિંતામણિ રત્ન પામવા જેવું છે. આહા...હા...! ચિંતામણિ રત્ન જેમ મુશ્કેલ એમ એકેન્દ્રિયમાંથી ઇયળ થવું મુશ્કેલ (છે). ઇયળ... ઇયળ, બે ઇન્દ્રિય ! આ છાણામાં થાય છે ને ? એક શરીર ને મોઢું (એમ) બે (ઇન્દ્રિય) હોય છે. સમજાય છે ? એકેન્દ્રિય એટલે એક શરીર-સ્પર્શ જ હોય છે. આને (બેઇન્દ્રિયને) શરીર અને મોઢું બે હોય છે. ‘ઇયળ, કીડી...’ જુઓ ! કમ લીધો છે, હોં ! કીડી એટલે ત્રણઇન્દ્રિય. એમ કમ લીધો છે. કીડીને ત્રણ ઇન્દ્રિય હોય છે. સ્પર્શ, જીભ અને નાક. એ પણ એકેન્દ્રિયમાંથી બે ઇન્દ્રિય અને બેઇન્દ્રિયમાંથી ત્રણઇન્દ્રિય (પ્રાપ્ત થવી) એ ચિંતામણિની રત્નની દુર્લભતાએ પામે છે. અહીંયાં કહે છે, હીરો થોડોક મળે ત્યાં આમ આમ થઈ જાય છે. ઇ તો કહે છે, આ ચિંતામણિ રત્નની પેઠે આ ઇયળ પામવું મુશ્કેલ છે, એમ કહે છે. તારા હીરાની વાત નથી અહીં. સમજાણું કાંઈ ? ત્યાંથી નીકળીને ભમરો (થયો), એ ચૌઇન્દ્રિય છે. એક એક ઇન્દ્રિય ચડી છે. ભમરાને ચાર ઇન્દ્રિય હોય છે, કાન હોતા નથી. એને આંખ હોય છે. સ્પર્શ, આંખ, નાક, જીભ (એમ) ચાર.

‘(આદિ) વગેરેના શરીરો...’ એના આ તો એક એક નમુનાનું નામ આપ્યું, હોં ! એવા બેઇન્દ્રિયના જીવો, ત્રણઇન્દ્રિયના જીવો, ચૌઇન્દ્રિયના જીવો એ એકેન્દ્રિયમાંથી થવું મહા ચિંતામણિ રત્નની પેઠે મોંઘું છે. સમજાણું કાંઈ ? ‘(ધર ધર) વારંવાર ધારણ કરીને...’ જુઓ ! પાછુ એક નહિ, એમાંય ઘણો કાળ રહે છે, એની કાયસ્થિતિ મોટી છે. ત્રસમાં, એક ત્રસની સ્થિતિ બે હજાર સાગર. બે હજાર સાગરોપમ ત્રસમાં રહે. ત્રસ એટલે બધું થઈને, હોં ! બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય (બધું). બે હજાર સાગરોપમ. કેટલા વર્ષ થાય એમાં ? અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ. બે હજાર સાગરોપમ. એક સાગરોપમમાં દસ કોડાકોડી પલ્યોપમ, એક પલ્યોપમમાં અસંખ્યાતા અબજ વર્ષ, એવા એવા બે હજાર સાગરોપમ ત્રસમાં રહે. બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય બધું થઈને, હોં ! સમજાય છે ?

‘વાંરવાર ધારણ કરીને, (મર્યો)...’ સંયોગથી વાત કરે છે. સમજાય છે ? આમ તો નિગોદમાંથી નીકળીને... આવે છે ને શાસ્ત્રમાં ? ‘ભરત’ના બત્રીસ હજાર પુત્રો. લખ્યું છે ને એમાં ? એકદમ મનુષ્ય (થયા). એ તો કોઈ થાય છે. એ તો સીધા

મનુષ્યો પણ થાય, સીધા કોઈ મનવાળા પણ થાય છે, કોઈ મન વિનાના પંચેન્દ્રિય થાય, સીધા થાય, એમાં કાંઈ (નહિ). એ તો એક એને સમજાવવાની શૈલી શાસ્ત્રોમાં હોય એમ વાત મૂકે ને ? દસ હજાર, ઓલા બત્રીસ હજાર, કહો ! સમજાણું ? નીકળ્યા. પણ અહીં તો ઉત્કૃષ્ટ વાત બતાવવી હોય એમાં આવી વાત ન કરે. સમજાણું કાંઈ ? ઉત્કૃષ્ટ વાતમાં દુઃખની શૈલી અને ક્રમ બતાવવો હોય એમાં (દુઃખની) ઉત્કૃષ્ટ વાત કરે. એમ હોય ને ? ઇ બતાવવું હોય ને ? ઓલી વાત શું કરવા અહીંયાં બતાવે ?

કહે છે કે, ધર ધર મર્યો. શરીર ધરી ધરીને મર્યો. એક શરીર ધારણ કર્યું ત્યાં બીજું, બીજું ત્યાં ત્રીજું... આહા..હા...! વસ્ત્ર પલટાવવા પડે તે એને આકરા પડે છે. આ કહે છે, શરીર ધરી ધરીને અનંત વાર મર્યો. ભગવાનઆત્મા આનંદનો કંદ પ્રભુ પોતાને ભૂલી અને પર્યાયમાં મિથ્યાત્વ ને રાગ-દ્વેષને સેવી આવા શરીરને ધારણ કર્યા. કોણ ત્યાં માન ને ક્યાં અપમાન ? એને કોઈ માનતું નહોતું કે આ જીવ છે. એકેન્દ્રિય નિગોદના જીવને કોણ માને છે ? એનેય ક્યાં ખબર છે, અમે જીવ છીએ કે નહિ. આ ત્રસ થયો ત્યારે વળી જરી ગતિ કરવા મંડ્યો. આમ વીર્યની ગતિ. એ તો શરીરની ગતિ. કર્મચેતના.. કર્મચેતના. એકેન્દ્રિયમાં તો એકલી મુખ્યપણે કર્મજ્ઞચેતના જ છે. પાપના ફળ જ એકલા ભોગવે છે. એકલા દુઃખને ભોગવે છે. ત્રસમાં મુખ્યપણે કર્મચેતના ગણવામાં આવી, બાકી ફળ તો ભોગવે. અહીં ભોગવવાની વાત લીધી છે. અહીં તો કર્મજ્ઞચેતના ભોગવવાની દુઃખની વ્યાખ્યા લેવી છે અહીં તો.

‘(મર્યો) મરણ પામ્યો...’ કોણ મરણ પામ્યો ? કે, જીવ મરણ પામતો નથી. શરીર ધારણ કરી કરીને મર્યો, એમ કીધું ને ? શરીરનો સંયોગ થયો એ શરીર છૂટ્યું, શરીર (મળ્યું) એ છૂટ્યું, એનું નામ મર્યો, એમ. ‘(અને) (બહુ પીર) (સહી).’ ‘ઘણી પીડા સહન કરી.’ ઘણી પીડા. ઇયળ, કીડી, મકોડા... આહા..હા...! આવડી લાંબી ઇયળ હોય એના ઉપર એક પચાસ મણનો મોટો ઘણ પડ્યો હોય, ઇયળ અડધી દબાણી હોય અને અડધી આઘે રહી ગઈ હોય. હૈં ? મણ, બે મણ લોટું હોય કે નહિ ? લાંબી ઇયળ નથી થતી ? આમ લાંબી હોય એના ઉપર પાંચ મણનો પથરો પડ્યો. અડધી અહીં, અડધી અંદર. સંયોગથી વાત ચાલે છે, હોં ! એને પીડા છે વિકાર

અને એકત્વતાનું. આહા..હા....! આ શરીર હેઠેથી નીકળે નહિ, અહીંથી મરે નહિ. ઇ આમ ટળવળી, ટળવળી, ટળવળી, ટળવળીને મરે. આ બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિયની વાત છે, હોં !

આ માખ્યું જુઓને ! મધમાખી. માથે એવી ભેગી કરી હોય. વાઘરી હેઠે અગ્નિ, ધૂમાડો કરે. મોટી અગ્નિ ! હડ.. હડ.. હડ અગ્નિ કરે. હટ ભાગી જાય. મધ લેવા માટે કરે. એવા દુઃખો, પીડા, ઘણી પીડા સહન કરી, કહે છે. આહા...! જુઓને ! આ ગોળના ઓલામાં-વાઢમાં, ગોળના વાઢમાં એવી માખ્યું પડે ફટ.. મરી જાય. હેં ? કીડ્યું, એવી કીડ્યું નીકળી હોય ને.. ધગધગતા અગ્નિમાં (પડે), ધગધગતા કડાયા હોય ને, કડાયા હેઠે ? એટલા બધા તેલમાં કોણ ત્યાં જોવા જાય ? આમ હડ.. હડ.. (સળગી જાય). ઉધઈ.. ઉધઈ ! એવી સુંવાળી ઉધઈ હોય છે. બહાર નીકળે અને તડકો આકરો લાગે તો સડ.. સડ થઈ જાય, ઘાણીની પેઠે સડ.. સડ.. થઈ જાય. એવી ‘(બહુ પીર સહી)...’ એ ટૂંકા શબ્દમાં (કહે છે), બાપુ ! બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિયમાં ક્યાંય સુખની ગંધ નથી.

ભાવાર્થ :- ‘જેવી રીતે ચિંતામણિ રત્ન બહુ મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય છે તેવી રીતે...’ આ તો મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થાય (એમ કહ્યું એમાં) એટલી દુર્લભતા બતાવવી છે, હોં ! આ દુર્લભ છે ને ? આ બોધિદુર્લભ છે. ‘આ જીવે ત્રસ પર્યાય પણ ઘણી મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત કર્યો છે.’ નિગોદથી નીકળી પ્રત્યેક ને એમાંથી નીકળીને ત્રસ ઘણા મહા પુણ્ય કર્યા ત્યારે બહાર આવ્યો છે.

‘આ ત્રસ પર્યાયમાં ઇયળ વગેરે બે ઇન્દ્રિય જીવ, કીડી વગેરે ત્રણ ઇન્દ્રિય જીવ અને ભમરો વગેરે ચાર ઇન્દ્રિય જીવના શરીર ધારણ કરી મર્યો અને ઘણાં દુઃખો સહન કર્યા.’ આહા..હા....! કોને પોકાર કરવા જાય ? ફરિયાદ ચાલે ત્યાં ? આ મને મફતના મારી નાખે છે, અમે અમથા ફરીએ છીએ. કીડી, મકોડા પાણીમાં પડે, અગ્નિમાં (સળગે), કહો, સમજાય છે ? કીડી. કીડીને પાંખુ આવે ને અને પાણીમાં પડે, ફટ દઈને...! પડતા પડતા મોટી પાંખું લાંબી હોય તો ક્યાં પડવું એને ખબર ન હોય. ઇ તો પડતા પડતા આમ અગ્નિ હોય તો ત્યાં પડી જાય. પાંખોનો ભાર થઈ જાય ને, પાંખોનો ? આ નથી થાતા, ઓલા જીવડા ચોમાસામાં (થાય છે ને) ? એક

અહીં નીકળતા હતા, ખૂણામાં એક ફેરી, તમે હતા કે નહિ ? તમે હતા. ઓલે ખૂણે ખબર છે ને ? ઘણા વર્ષ પહેલા. એકસાથે નીકળતા. અંદરથી નવા નવા ફટ ફટ (નીકળે). બહારથી કાગડા ને પારેવા તૈયાર હોય. પટ (ચાંચ) મારે એટલે ઓલું વચલું કલેવર ખાય જાય અને ઓલી પાંખ છૂટી પડી જાય. પણ એને ને ? ઇ કહે છે કે, અનંતી વાર તારે થયા છે, એમ અહીં કહે છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિય, ભમરા, માખ્યું, પતંગિયા કચરાય જુઓને રસ્તામાં. મોટા મોટા આવડા પતંગિયા હોય, મોટા આવડા ! બસ ચાલે, બસ. ઘણીવાર રસ્તામાં ચેપાયેલા દેખીએ છીએ. આવડા આવડા મોટા, હોં ! પીળા ચેપાય ગયેલા.

હવે તિર્યચગતિમાં અસંજી અને સંજીનો ક્રમ લીધો પાછો. તિર્યચ ગતિમાં પણ મન વિનાના પંચેન્દ્રિય થાય છે અને મનવાળા થાય છે એવા પણ તે ભવ અનંતા કર્યા. ઇ શાસ્ત્રમાં આમાં-‘સ્વામી કાર્તિકેયે’ આ ક્રમ લીધો છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ જ કહે છે કે, તું હવે કાળ મળ્યો માટે અવસર ચેતી લે, એ માટે તો આ વાત કરે છે. મોંઘું, બાપુ ! માણસપણા મોંઘા, એમાં ધર્મ પામવો, સાંભળવું મોંઘું. આહા..હા...! જુઓને ! આ બહારની પદવી માટે ધમાધમ ચાલતી હશે કે નહિ ? હેં ? ઓલો કહે હું પદવીમાં આવું, ઓલો કહે હું આવું. અરે...! પણ ઇ ક્યાં બાપા તારી પદવી ? ભાઈ ! શું મળ્યું છે ને શું મેળવવું છે એ આખું રહી જાય છે. આવા માંડ માંડ ભવ મળ્યા.

તિર્યચગતિમાં અસંજી અને સંજીનાં દુઃખો

કબહૂં પંચેન્દ્રિય પશુ ભયો, મન વિન નિપટ અજ્ઞાની થયો;

સિંહાદિક સૈની હૈ કૂર, નિબલ પશુ હતિ ખાયે ભૂર. ૬.

અન્વયાર્થ :- [આ જીવ] (કબહૂં) ક્યારેક (પંચેન્દ્રિય) પંચેન્દ્રિય (પશુ) તિર્યચ (ભયો)

થયો [તો] (મન વિન) મન વગર (નિપટ) અત્યંત (અજ્ઞાની) મૂર્ખ (થયો) થયો [અને] (સૈની) સંજી [પણ] (હૈ) થયો [તો] (સિંહાદિક) સિંહ વગેરે (કૂર) કૂર જીવ (હૈ) થઈને (નિબલ) પોતાથી નબળાં, (ભૂર) ઘણાં (પશુ) તિયંચો (હતિ) હણી-હણી ખાધાં.

ભાવાર્થ :- આ જીવ ક્યારેક પંચેન્દ્રિય અસંજી પશુ પણ થયો તો મન વિનાનો હોવાથી અત્યંત અજ્ઞાની રહ્યો; અને કોઈક વખત સંજી થયો તો સિંહ વગેરે કૂર-નિર્દય થઈ, પોતાનાથી નિર્બલ અનેક જીવો મારી નાખીને ખાધા અને ઘોર-અજ્ઞાની થયો. ૬.

કબહૂં પંચેન્દ્રિય પશુ ભયો, મન વિન નિપટ અજ્ઞાની થયો;

સિંહાદિક સૈની હૈ કૂર, નિબલ પશુ હતિ ખાયે ભૂર. ૬.

એ બધી શૈલી લીધી છે. ‘આ જીવ ક્યારેક પંચેન્દ્રિય...’ વિકલેન્દ્રિયમાંથી નીકળે ને ? બેઇન્દ્રિય, ત્રણઇન્દ્રિય, ચૌઇન્દ્રિયમાંથી નીકળ્યો. એ તો ક્રમ લીધો છે. એ તો પાધરો કો’ક પંચેન્દ્રિય પણ થાય, એનું કંઈ નહિ. સમજાય છે કંઈ ? કોઈ વખતે. તેથી કહ્યું ને ‘ક્યારેક પંચેન્દ્રિય...’ થયો અને પાંચ ઇન્દ્રિય મળી. કાન પણ મળ્યા. ઓલા ભમરા સુધી ચાર ઇન્દ્રિય હતી, પછી કાન મળ્યા. પાંચ ઇન્દ્રિય મળી પણ ‘(મન વિન) મન વગર...’ ‘(નિપટ અજ્ઞાની)’ મન ન મળે એટલે અત્યંત ‘મૂર્ખ થયો...’ લ્યો ! મન ન મળે ત્યાં શિક્ષા ગ્રહણની તાકાત ન મળે. મૂર્ખ.. મૂર્ખ.. મૂર્ખ.. થયો, મન વિના નિપટ અજ્ઞાની રહ્યો. ગમે એ મોટો મન વિનાનો પ્રાણી હોય એને શિખામણ આપો તો શું ગ્રહણ કરવાની શક્તિ છે ? તેથી કહે છે, મન વગર નિપટ.

મોટા ભરફોદા થાય છે, હોં ! પંચેન્દ્રિય. સર્પો કેટલાક મન વિનાના હોય છે. કેટલાક, હોં ! મોટા મોટા હાથી થાય એવા, હોં ! મન વિનાના સાધારણ દેખાવ. મન વિનાના અસંજી માછલા (થાય). આ તો ઘણા સંજી છે પણ મન વિનાના પાધરા અધ્ધર માછલા થાય. મન ન હોય, અસંજી. ભાન ન મળે. મળી પાંચ ઇન્દ્રિય. મળી મૂર્ખતા અને અજ્ઞાનદશા. આહા...! એમાંથી કહે છે કે, આ મનુષ્યપણું અને એમાં દુર્લભ (ભવમાં) સમ્યગ્દર્શન પામવું એ મુશ્કેલ છે. પામ્યો તો હવે ચૂકીશ નહિ એમ હજી આગળ કહેશે. હું ? આવે છે ને પાછળ ?

‘(સૈની) સંજી (પણ) થયો...’ આ મન વિનાનો હતો એમાંથી મરીને વળી પંચેન્દ્રિય મનવાળો થયો, મન મળ્યું. ‘સિંહ વગેરે કૂર જીવ થઈને...’ દેખો ! સિંહ થયો. કૂર ! હરણિયાને તો આમ ફટાક પકડે. જરીયે દયા હશે સિંહને ? કૂર આમ મોટું મોઢું. મારીને ચીરીને ...

ભગવાનનો જીવ પણ જુઓને ! ‘મહાવીર’ ભગવાનનો જીવ આવે છે ને દસમા ભવમાં ? હરણિયા ઉપર આમ થાપ મારે છે. આ..મ મારે છે. આહા..હા..! એમાં વળી મુનિ નીકળ્યા અને (બોધ આપે છે), ‘અરે...! જીવ અરે...! શું કરો છો આ તમે ? તમે તો

દસમા ભવમાં તીર્થંકર થવાના. અમે સર્વજ્ઞ કેવળી પાસે સાંભળ્યું છે. આ શું કરો છો ? પંચેન્દ્રિયનો પંચેન્દ્રિય મારે ? આ ગજબ શું

છે આ ?’ (સિંહ) આમ થંભી જાય છે. જુઓ ! હજી તો દસમે ભવે તીર્થંકર થવાના છે ઇ હરણને મારે છે. આવા ભવ ભાન વિના કૂર થઈને (કર્યા). સિંહ કૂર (થઈને) આમ બટકા ખાય. એક કોર ઘેટા ઓલી કોર લીલું ખડ મોઢે ખાતા હોય. પાછળ સિંહ પૂંઠે ખાય. એનો એવો સ્વભાવ હોય.

આ મોટા રાજા જાય છે ને ? શું કરવા ? શિકાર ! માચડા બાંધે. ત્યાં ઘેંટાને બાંધે, પાડાને બાંધે અને સિંહ આવે. ઓલું ઘાસ નાખ્યું હોય ઇ ઘેટું ખાતો હોય અને પાછળથી સિંહ કાપે. એક વાણિયાને જોવા લઈ ગયા. (એક શેઠ) હતા. દરબાર લઈ ગયા, શેઠ ! ચાલો તો ખરા. એ જાણે કે ના ક્યાં પાડવી. ત્યાં અંદર ઓલા માચડામાંથી જોયું બહારમાં ઓલો પાડો બાંધેલો અને દીપડો, સિંહ આવે એને મારે.

આ કહે, ‘ભાઈ ! આ અમારે ન જોવાય.’ (એક) શેઠ હતા. (એ કહે), ‘અમારે આમ ન હોય, અમારું આ કામ નહિ.’ (ત્યારે દરબાર કહે છે), અરે...! માળા વાણિયા વેવલા એટલું જોઈ ન શકો ? આહા...હા...! બાપા ! અત્યારે શું થાતું હશે ઇ ભગવાન જાણે. હું ? અત્યારે નરકમાં એની રાડયું અને એની પીડા, એ ભગવાન જાણે અને એ ભોગવે. ... શું થાશે હવે ? ભવિષ્યમાં થાવું હોય એ (થાશે). ગોલણ ગાડાં ભરે. આ હાથે કરીને આ હાથે ભોગવીએ. અમે ક્ષત્રિય કહેવાઈએ. વાણિયા વેવલા નથી અમે કે અમે બી જાઈએ. બહુ સારી વાત છે, ભાઈ ! મરીને જાઈશ ત્યાં વેવલાથી પણ હલકો થઈને મરીને દુઃખી થઈશ. એની એક સમયની પીડા એક સેંકડની એની પીડા ઇ જાણે. એટલું વર્ણન ભગવાન કરે. અને અત્યારે ત્યાં હેઠે પડ્યો છે. મોટા મોટા રાજાઓ મરીને નરકમાં પડ્યા છે. સમજાણું કાંઈ ?

અહીં કહે છે, ‘સિંહ વગેરે કૂર જીવ થઈને પોતાથી નબળાં,...’ પ્રાણીને મારે. આહા...! નહોતું હમણાં એક ફેરી આવ્યું ? સિંહ અને અજગરની લડાઈ. સિંહ અને અજગર. અજગર તો મોટો જબરો, સિંહને લીધો ભરડો. સિંહનો અજગરે આમ ભરડો લીધો. વચ્ચે પેટમાંથી. ઓલો છૂટવા માટે મહેનત કરે, મહેનત કરે. ચોવીસ કલાક. એવો ભરડો લીધો કે સિંહને લોહી કાઢી નાખ્યું. મરી ગયો. મર્યો એટલે કાઢી નાખ્યો. અજગર... અજગર. મોટો જબરો હતો, સિંહને મારી નાખ્યો. અહીં કહેશે ને ? નબળા, સબળાનું કહેશે, પછી કહેશે. સબળવાળો આમ નિર્બળને મારી નાખે છે. અજગર થાય છે ને ? મોટા મોટા અજગર. એની આંખ્યુંમાં એવું હોય છે (કે) આમ મોટા ઘોડા ચાલ્યા હોય ઇ ખેંચાય જાય. અજગરમાં એવું હોય. મોટા અજગર ચાલે શી રીતે ? દોડીને ક્યાં જાય ? કુદરતે એની આંખ્યું એવું કર્યું કે, આમ કરે ત્યાં નાના નાના ઘોડા એના પેટમાં ખેંચાય આવે. મોઢામાં આવી જાય અને પછી ખાય. ઓ...હો...હો...! એવા અનંત વાર સંજી પંચેન્દ્રિય કૂર થયો તો નબળાને મારી, ચીરીને ખાધા. અહીં તો વ્યાખ્યા સંયોગથી કરવી છે ને ? ખાય શકે કે નહિ, ઇ વળી અહીં નક્કી નથી કરવું, હોં પાછું. આહા...!

‘નબળાં ઘણાં તિર્યંચો હણી-હણી ખાધાં.’ પાઠ શું છે ? જુઓ ! હું ? હણી નાખ્યા. લ્યો ! અત્યારે સિદ્ધ શું કરવું છે ? વાત સમજવી જોઈએ ને! હું ? આવા

ભાવ કર્યા ત્યારે ઓલો હણાણો એમાં દુઃખ થયું, એમ કહે છે. ભાષા શું કહે પણ ? જુઓ ! આ હણી નાખ્યા. એ આવ્યું કે નહિ આમાં ? અરે...! ભગવાન ! ‘સૈની હૈ કૂર, નિબલ પશુ હતિ’ એક શબ્દ ‘ખાયે ભૂર.’ બીજો શબ્દ. ઘણા હણી-હણીને ખાધાં. લ્યો ! ખાઈ શકે છે કે નહિ ? અહીં તો સંયોગથી એને દુઃખની વ્યાખ્યા બતાવવી છે. કૂર સિંહ થયો એટલે મારીને ખાધા. મોઢું પકડે, પેટ (પકડે). મોટી ભેંસ હોય ને ? સિંહ એનું આળ પકડે, આળ ખાય. પડે ને આમ હેઠે નાખે.

(એક ભાઈ) કહેતા હતા ને ? એક ફેરી બે સિંહ આવ્યા હતા એના ગામમાં. ભેંસને પકડી, મોટી ભેંસ. એના આઉ ખાતા હતા. બે સિંહ બેઠા હતા. પોતે જોવા ગયા, શું કરે છે ? એક સિંહને જોયો, આમ જોયું ત્યાં બીજો. સવાર પડી ત્યાં બેય ચાલ્યા ગયા. ભેંસનું આઉ ખાઈ ગયા હતા. તરફડી તરફડીને મરી ગઈ. આળ.. આઉ જ ખાય, માલ અંદરનો. આહા..હા...! આખું શરીર પડ્યું રહ્યું. કૂરતા કરી. સમજાણું ? કહે છે, ‘ઘણાં તિર્યચો હણી-હણી ખાધાં.’ એક, બે નહિ પાછા, એમ કહે છે. ઘણા જોવે કે નહિ એને ? સિંહ આદિને તો ઘણા જોઈએ. અજગરને કેટલાય પશુ આદિ જોઈએ.

ભાવાર્થ :- ‘આ જીવ ક્યારેક પંચેન્દ્રિય અસંજી પશુ પણ થયો તો મન વિનાનો હોવાથી...’ જુઓ ! આવી પણ એક દશા હોય છે. મન વિના પંચેન્દ્રિય પણ થાય છે. પંચેન્દ્રિય થાય અને મનુષ્ય થાય એવું કાંઈ નથી. ‘અત્યંત અજ્ઞાની રહ્યો...’ ‘છ ઢાળા’માં બધી વાત બહુ સારી કરી છે. પહેલી દુર્લભ ભાવનાથી વર્ણવીને વસ્તુનું વર્ણન કરશે. ‘અને કોઈક વખત સંજી થયો...’ મનવાળો થયો, સિંહ વગેરે. સિંહ, હાથી, ઘોડા, વાઘ, નાગ એ બધા કૂર થયા. કૂર નિર્દય થયા. નિર્દય. મગરમચ્છ દરિયામાં હોય, મોટા મગરમચ્છ નાનાને ગળે. શું કહે છે ? મચ્છગળાગળ નથી કહેતા ? હૈં ? મચ્છગળાગળ કહે છે ને ? મોટો મચ્છ જ નાનાને ગળે આખો. દેડકું હોય એણે મોઢામાં મચ્છરને પકડ્યું હોય, એ દેડકાને નાનો સર્પ પકડે, નાનાને ઓલો મોટો પકડે. એમ ને એમ ચાલ્યું જાય. દેડકાએ એક માખીને મારવા, ખાવા મોઢામાં પકડી હોય, એ દેડકાને બીજા મોટા (સર્પે) પકડ્યો હોય, એને પછી એનાથી મોટાએ પકડ્યો હોય. આવી પીડા અને આવા ભવ જીવે અનંત વાર કર્યા. બારોટ જેમ એની પૂર્વની

કથા માંડે એમ ભગવાને તારી કથા માંડી છે, લે ! મુનિ જેમ કથા કહે એમ કથા કહીશું. ભાઈ ! આહા..હા...!

‘સિંહ વગેરે કૂર-નિર્દય થઈ, પોતાનાથી નિર્ભળ...’ પોતાથી જે હલકા પ્રાણી નિર્ભળ છે (એવા) ‘અનેક જીવો મારી નાખીને...’ લ્યો ! મારી નાખીને એટલે એવા મારી નાખવાના ભાવ થયા અને એની ક્રિયા થઈ. શબ્દ શું બોલે ? વ્યવહારથી વાતું બધી વ્યવહારની જ હોય વધારે. સમજાવવું હોય તો એમ કહે કે, ના, ના. એણે મારી નથી નાખ્યા. એણે ભાવ કર્યો હતો. એમ કહે ત્યાં ? અહીં બતાવવું છે શું ? જન્મ-મરણ કર્યા માટે દુઃખી થયો, એમ કીધું, લ્યો ! શરીરનો સંયોગ-વિયોગથી એમ વ્યાખ્યા કરી. વ્યાખ્યા કરે ત્યારે એને સમજાવવું છે શું ?

‘ઘોર અજ્ઞાની થયો.’ મારીને ખાધા. માંસ ખાધા. સમજાય છે ? સિંહ એવા હોય છે કેટલાક, કૂર. થોડું વાગ્યું હોય તો કપટ કરે. જ્યાં લેવા આવે ત્યાં એને જ મારે. પકડે, ગળે. થયું હતું ને અહીં ? ‘ગોંડલ’નું નહિ ? ફટાયાનો દીપડો હતો મોટો. આમ પડ્યો હતો. ત્યાં એક જણ ગયો તો (એને ખાઈ ગયો). હાય.. હાય...! જોડે રહેલા માણસ શું કરે ? કૂરતા.. કૂરતા.. કૂરતા...! કૂર એનું મોઢું જ કૂર હોય. દીપડા આ..મ (હોય). ઇ આવશે. આમાં ઇ વાત તો રહી ગઈ, હોં ! હેં ? ચિત્રમાં રહી ગઈ. એક વાતમાં કંઈ બધી હોય છે ? ચિત્ર છે કે નહિ આમાં ? હેં ? જુઓ !

ઓલામાં કીધું છે ને ? ઇ

એકેન્દ્રિય નિગોદની વ્યાખ્યા કરી. લ્યો ! પછી ઓલો જન્મ્યો, મરણને પ્રાપ્ત થયો. જુઓ ! પૃથ્વી, પાણીના દાખલા આપ્યો છે, હોં ! માણસ રાખ્યો છે. પછી આ બતાવ્યું જુઓ ! આ. એમ કહે છે. ચિંતામણિ ત્રસ પર્યાય, એમ કહીને ફૂંડા ને એવા દાખલા આપ્યા છે. આ

બતાવે છે, જુઓ ! આવું પામવું દુર્લભ છે. એમ એમાં ફોટો મૂક્યો છે, હોં !

એમાંથી સિંહ લીધો, જુઓ હવે આ. આ સિંહ. આ હરણને ઊંધો પાડીને મારે છે, જુઓ ! આમ કરીને. અહીં પંખી રાખ્યું છે, અહીં એક સર્પ રાખ્યો છે હેઠે, આમ કરીને. સર્પ ઉપર

ચડીને ઓલાને મારવા જાય અને ઓલી કાબર જાણે સર્પને મારું, સર્પ જાણે એને મારું. સમજાય છે ? એવા કૂર. અહીં સુધી આવ્યું છે ને હજી તો ? 'સિંહાદિક સૈની હૈ કૂર, નિબલ પશુ હતિ ખાયે ભૂર.' ભૂર નામ વારંવાર, એકાકાર. સર્પને મારે. એવા પાપ

અનંત વાર કર્યા અને અનંતા દુઃખો સહન કર્યા પણ ક્યાંય એને આરો આવ્યો નહિ. છ ગાથા કીધી, લ્યો ! સાતમી ગાથા (આવશે). આમાં દાખલા ઠીક આપ્યા છે, હોં ! ચિત્તાનું કર્યું છે, હોં ! આ શ્વાસનો દાખલો આપ્યો છે. આ શ્વાસ.. શ્વાસ. એક શ્વાસમાં (અઢાર વાર). ઠીક ! આ નિગોદ, ઠીક !

